

Bir Alt Kültür Grubu Olarak Denizli Graffiti Gençliği

Denizli Graffiti Youth as a Sub-Cultural Group

Radiye Canan BAĞIŞ*

Öz

Graffiti, küreselleşmeyle birlikte 1980'li yıllardan itibaren tüm dünyaya yayılan bir olgudur. Günümüzde grafitinin küresel bir alt kültür olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışma graffiti gençliğinin alt kültürel özelliklerini, gençlerin graffitiyi kendi pencerelerinden nasıl gördüklerini ve yaşamlarıyla nasıl ilişkilendirdiklerini Denizli kent örneğinden hareketle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamına yaşları 15 ila 30 arasında değişen 14 grafitici genç dahil edilmiş olup, bu gençlerle bire bir derinlemesine görüşmeler yapılarak araştırma verileri toplanmıştır. Araştırmanın veri analizi, nitel verilerin analizinde kullanılan yöntemlerden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırma, Denizli graffiti gençliğinin bir alt kültür grubu özelliği taşıdığını, grafitinin gençlerin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu, gençlerin graffitiyi bir yaşam tarzı haline getirdiğini ve graffitiyi sanat olarak algıladıklarını, gençlerin graffiti sayesinde kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye kazanabildiklerini ortaya çıkarmıştır. Grafitinin izinsiz olarak yapılmasının önüne geçebilmek için bir takım öneriler sunulmuştur. Türkiye'de gençlik alt kültürleri ve özde graffiti alt kültürüne dair yapılmış çalışmalar sınırlı sayıda olup; Denizli kentinde ise bu konuda yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile ilgili alanyazına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alt kültür, Graffiti, Graffiti Gençliği, Hip hop kültürü, Denizli

Abstract

Graffiti is a phenomenon that has spread all around the world since 1980s with globalization. Today, graffiti is considered to be a global subculture. The aim of this study was to reveal the sub-cultural characteristics of the youth of graffiti, how they see graffiti from their point of view and how they relate them to their lives. Fourteen young people aged between 15 and 30 performing graffiti were included in the study and one-to-one in-depth interviews were conducted with these young people and research data were collected. Data analysis of the research was performed by using descriptive analysis method, which is one of the methods used in the analysis of qualitative data. The study revealed that Denizli graffiti youth was a subculture group, that graffiti has an important place in young people's lives, that young people make graffiti a lifestyle and perceive graffiti as and art and that they can gain cultural, social and economic capital by graffiti. In order to prevent unauthorized graffiti, some suggestions were presented. In Turkey, the studies conducted on the sub-culture, especially youth subcultures and graffiti, are limited and there is no research conducted on this subject in Denizli. It is considered that this study will contribute to the literature.

Keywords: Subculture, Graffiti, Graffiti Youth, Hip hop culture, Denizli

Giriş

Graffiti, kişinin, belirlediği "bir takma ismi, kişisel bir tasarım ürünü olan bir şekil olarak bir tag'i, sembolü ya da logoyu duvarlara sprey boyalarla ve kalın uçlu gazlı kalemlerle şehirde belirlediği alanlara belirli bir stil ve renk kombinasyonu ile yazması" (Çoban, 2013, 77) anlamına gelmektedir. Graffiti, kamusal alanlara genellikle izinsiz olarak yapılır. Dolayısıyla graffitiyi yapanlar ile erk sahipleri arasında bir mücadele söz konusu olur. Grafitici gençler gündelik yaşamın akışı içinde, erk sahiplerinin 'strateji'lerine karşı geliştirdikleri 'taktik'ler ile kamusal alana müdahil olurlar. Grafiticiler kamusal alana yaptıkları grafitilerle kent mekânlarını yeniden üretirler. Bu üretim biçiminde graffiti yazarları kentte yaşayan çok sayıda insana ulaşmak ve onların hafızasında yer edinmek isterler. Graffiti gençliği, yetişkinler ve diğer gençlerin yaşam tarzlarından farklılık gösteren kendilerine özgü bir yaşam tarzını kendi anlam dünyalarında inşa ederler. Bu farklılıklar geliştirilen norm ve değerler, konuşulan dil, giyim ve saç şekilleri, dinlenen müzik türü, boş zaman etkinlikleri ve buluşma mekanları gibi "alt kültürel işaretler" (Hebdige,1988) üzerinde kendini gösterir.

Bu çalışmada öncelikle graffiti ve alt kültür olgusuna değinilerek araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilecek, ardından araştırmanın metodolojisine yer verilecektir. Sonrasında araştırma bulguları; graffiti gençliğinin sosyo-demografik özellikleri, gençleri graffitiye yönelten etkenler,

* Dr., Pamukkale Üniversitesi, SBE, Sosyoloji Bölümü, rcananb@gmail.com.

kentte grafitinin yapılış biçimi, gençlerin grafiti algıları, grafiti gençliğinin alt kültürel özellikleri, grafiti gençliğinin beklenti ve sorunları temaları altında irdelenecektir. Nihai olarak araştırma bulgularının değerlendirilmesi yapılacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Grafiti Olgusu

Grafiti eski çağlardan günümüze süregelen bir olgudur. “Eski Roma, Yunan ve Mısır medeniyetlerinde anıtların duvarlarına yazılan veya çizilen ve genellikle hiciv, karikatür niteliği taşıyan yazı ya da resimlere” (Jöntürk, 2003, s.23) grafiti denilmekteydi. Reisner ve Wechsler (1992, s.7), grafitiyi “kayalara, normal duvarlara, tuvalet duvar ve kapılarına, kaldırımlara ve benzeri yerlere ya alçıdan, ya da kilden yapılmış kapkaçak üzerine çizilmiş resim, desen ya da kelimeler” olarak ifade etmekte; tekil halinin graffito ve İtalyanca graffo (çizgi) kelimesinin küçültmesi olduğunu, Latince graphium, Yunanca graphein (yazmak) sözcüklerine dayandığını belirtmektedirler.

Grafitinin temel kavramlarından biri ‘tag’ ve ‘tagging’dir. Lachmann’ın (1988, s.236) ifade ettiği gibi ‘tag’, “her bir grafiti yazarına ait stilize imza veya logodur”. Grafiti yazarı, bir takma isim belirleyerek kendi tag’ini oluşturur. Bowen’e göre (1999), ‘tagging’ bir kişinin kendi bölgesini işaretlemesinin en yaygın yollarından biri olarak grafitinin kökenini oluşturur. Günümüzde grafiti, kişinin belirlediği takma ismini/tag’ini (kimi zaman bir karakter veya resim ekleyerek), kamusal alanlardaki duvarlara, dükkan kepenklerine, trafoları, çöp kutularına, genellikle renkli sprej boyalar kullanarak, belirli stil ve kompozisyonda yazması olarak tanımlanabilir. Kalın uçlu keçeli kalemler (marker) ile trafik levhalarına, direklere ya da toplu taşıma araçlarının içlerine ‘tag’lerin yazılmasının da grafiti olduğu söylenilebilir. Grafiti, kişinin harf ve renklerin birlikteliğini kullanarak kentsel mekânda “ben buraday(d)ım/ben de varım” demesinin bir ifadesidir. “Grafiti yazımının belirgin bir estetiği vardır: grafiti, imza atma, harfler, stiller ve sprej boya uygulamaları ile farklı bölgelere ulaşma ile ilgilidir” (Lewisohn, 2008, s.23).

Grafitinin tarihsel gelişimi

Grafiti olgusunun, mağara duvarlarına çizilen resimlerden metrolara/tren vagonlarına yapılan grafitilere kadar uzanan bir serüveni olduğu görülmektedir. Maffesoli’nin (1996, s.137) de ifade ettiği gibi, “kentlerde rastladığımız grafitiler, tarih öncesi dönemlerde mağara duvarlarına yapılan resimlerle özdeşleştirilebilir. Her iki durumda da, bir grup kendini deklare etmekte, kendisine ait olan bölgenin sınırlarını çizmekte ve böylece varlığını ispatlamaktadır”.

Modern anlamda grafitinin ise, 1960’lı yılların başında, Amerika’nın Philedelphia şehrinde yaşayan CORNBREAD ve COOL EARL takma isimli yazarların şehrin her yerine isimlerini yazmalarıyla başladığı söylenebilir (Ehrlich ve Ehrlich, 2007). Bu iki grafiti yazarının, şehirde sokak duvarlarına kendi ‘tag’lerini yazmaları insanlarda ilgi uyandırmıştır. New York şehrinde ise grafitinin sokak duvarları dışında ‘underground’da (metrolarda) görülmesi ve popülerleşmesi söz konusu olmuştur. Demitrius isimli Yunan asıllı postacı bir genç, işi gereği metroları sık kullanmış, metroların içine-dışına ve geçtiği her yere TAKİ 183 ‘tag’ini atmıştır. TAKİ bu gencin takma adı, 183 ise yaşadığı caddenin numarasıdır. TAKİ 183 ‘tag’i her yerde görülmeye başlanmış ve kamuoyunda büyük merak uyandırmıştır. 1971 yılında New York Times’da TAKİ 183’ün kim olduğuna dair bir makale yayınlanmıştır. Bu haberin ardından pek çok genç, TAKİ 183 gibi ünlü olmak istemiş ve duvarlara, metrolara, trenlere kendi ‘tag’lerini atmaya başlamışlardır (İnal, 2011; Jöntürk, 2003). Bu ünlü olma isteği gençler arasında rekabeti doğurmuş ve farklı stillerde grafitiler yapılmaya başlanmıştır. İki renkli, kalın büyük harflerin sadece içinin boyanmasıyla oluşan, basit olması nedeniyle hızlıca ve çokça yapılabilen ‘throw

up' stiline yanı sıra okunması zor olan, harflerin iç içe girdiği ve oldukça karmaşık olduğu 'wild style' adı verilen tarzda grafitiler de ortaya çıkmıştır (Üzüm Tan, 2010).

1970'lerin ortasında hip hop kültürünün dj'lik, rap music ve break-dance'dan oluşan ayaklarına grafiti de eklenmiştir. 1980'lerden sonra özellikle hip hop kültürünün yaygınlaşmasıyla grafiti, New York'dan tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Grafiti, "günümüzde küresel bir alt kültüre dönüşmüştür" (Avramidis ve Drakopoulou, 2015, s.133). Hip hop'la tanışan gençler, rap müzik kliplerinde arka fonda yapılan grafitileri, katıldıkları break-dance partilerinde grafiti yapanların gösterilerini izledikçe veya rap müzik albümlerinin kapakları için yapılan grafitileri gördükçe, gençlerin grafitiye olan ilgileri de artmıştır. Nitekim Türkiye'nin grafitiyle tanışması bu yıllara denk gelmiştir.

Türkiye'de grafiti tarihinin, TURBO tag'ine sahip Tunç Dindaş'ın grafiti ve hip hop kültürü üzerine vermiş olduğu röportajdan hareketle, TURBO'nun 1985 yılında İstanbul sokaklarında grafiti yapmasıyla başladığı söylenebilir. TURBO'nun grafitiyle tanışması, hip hop kültüründe önemli bir yeri olan break-dance albümlerindeki grafitileri görmesi ile olmuştur. TURBO bu albümlerdeki grafitileri kağıda çizerek grafitiye adım atmıştır. 1985 yılında Türkiye'de henüz grafiti sprey boya olmadığı için buzdolabı boyası olarak kullanılan beyaz sprey boyayı eline alan TURBO, İstanbul'daki duvarlara kendi 'tag'ini atarak grafiti çalışmalarına başlamıştır. Türkiye'de gençlerin grafitiye olan ilgileri ise, 1995 yılında, Cartel rap müzik grubunun ortaya çıkmasıyla artmıştır. Bu ilginin daha da artmasında, 1997 yılında, TURBO'nun *Blue Jean* dergisindeki hip hop kültürüyle ilgili köşesinin de etkili olduğu söylenebilir. 2002 yılından itibaren grafiti de hareketli yıllar yaşanmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir dışında Denizli, Samsun gibi şehirlerde de grafitiler yapılmaya başlamıştır (<https://www.uplifers.com/turkiyenin-ilk-graffiti-efsanesi-turbo-ile-graffiti-sanati-ve-hiphop-kulturu-uzerine/>). TURBO'nun öncülük ettiği ilk grafiti grubu (crew) olan S2K (Shot to Kill) dışında da birden fazla grafiti yazarının (writer) bir araya gelerek kurduğu yeni 'crew'ler ortaya çıkmıştır. Öyle ki, 'writer' olarak tek başına grafiti yapan ya da birden fazla writer'ın bir araya geldiği 'crew' olarak grafiti yapan bu gençler, grafiti alt kültürünün birer aktörü haline gelmişlerdir.

Alt Kültür Olgusu

Kültür olgusu, tanımlanması oldukça güç bir kavramdır. Sosyal bilimcilerin üzerinde anlaşılabilir birleştiği bir kültür tanımı bulunmamaktadır. Oldukça eski bir tanım olmasına rağmen, bütüncül tanımlar içinde öne çıkan bir kültür tanımı Tylor (1871) tarafından yapılmıştır: "Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür" (akt. Güvenç, 1994). Kültür bir toplumun yaşam tarzını yansıtmaktadır. Bir toplumu meydana getiren bireylerin tümünün, o toplumun kültürünü tam olarak benimsediği söylenemez. Mercer'ın (1958) ifade ettiği gibi, "bir toplum, her birinin kendine has düşünüş ve eylem tarzı olan birçok alt grubu kapsar. Kültürlerin içinde yer alan bu kültürler, alt kültür olarak adlandırılır" (akt. Jenks, 2007, ss. 22-23).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, alt kültür kavramına ilişkin sosyolojik tartışmaların başladığı dönemdir. Alt kültür kavramının sosyoloji literatüründe ilk kez kullanımı 1947 yılında Lee ve Gordon tarafından gerçekleştirilmiştir. İki sosyolog alt kültür kavramını ulusal kültürün bir alt uygulaması şeklinde kullanmışlardır (Brake, 1980; Livesey, 2007 akt. Yaman, 2013). Gordon (1947), alt kültürü şu şekilde tanımlamıştır:

Ulusal kültür içerisinde; sınıf, etnik köken, bölge ve kırsal bölge veya kent sakinliği, dini inanç gibi öğelere ayrılabilen toplumsal koşulların birleşiminden oluşan, ama bir araya geldiklerinde o kültürdeki birey üzerinde bütüncül bir etkisi olan işlevsel bir bütün oluşturan bir alt bölüm (akt. Jenks, 2007, s. 22).

Bu dönemde Chicago Okulu tarafından alt kültürle ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Chicago Okulu alt kültür kavramını kent sosyolojisi kapsamında ele almıştır. Kent sosyolojisi çalışmalarını yürüten okulun ele aldığı farklı etnisitelerin kitle göçü, çatışma, şiddet, organize suç, yer altı hayatı, fakirlik ve yoksullukla ilgili sorunlar şehrin karmaşık yapısına katkıda bulunmuştur. Alt kültür kavramı, sonunda, bu sosyolojinin ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir (Jenks, 2007, s. 77). Chicago Okulu tarafından alt kültür sapmayı anlamayı sağlayan bir kavram olmuştur. Chicago Okulu teorisyenleri sapmayı normsuzluk ya da anormallik olarak değil, alternatif normların oluşturulabileceği bir alan olarak değerlendirmişlerdir (Akcan, 2011). Bu teorisyenler, sapkın alt kültürlerin sapkın davranışları nasıl normalleştirdiklerini açıklamak üzere modeller ortaya koymuşlardır (Bennett ve Kahn-Harris, 2004 akt. Akcan, 2011).

Alt kültür kavramının esaslı çerçevesi 1970’li ve 80’li yıllarda Birmingham Çağdaş Kültürel İncelemeler Merkezinin araştırmaları sayesinde belirlenmiş; gençlik, tarz ve müzik arasındaki ilişki bu merkezin alt kültür teorisi çerçevesine dayandırılarak açıklanmıştır (Yaman, 2013, s. 57). Birminghamdakiler için belirleyici unsur çoğunlukla beyaz erkek işçi sınıfı gençliği olmuştur. Merkez teorisyenleri Gramsci’den hareketle savaş sonrası İngiltere’inde görülen Tedler, Modlar, Dazlaklar gibi gençlik alt kültürlerini incelemişlerdir. Bu incelemelere göre gençlik alt kültürleri aktiviteleri, yaşam ve giyim tarzları yoluyla işçi sınıfı problemlerine kolektif olarak kültürel tepkiler vermişlerdir (Clarke, 1993; Hall ve Jefferson, 1995; Hebdige, 2004 akt. Akcan, 2011). 1990’lardan sonra postmodern teorisyenler alt kültür kavramının hâkim kültüre karşı sınıfsal karşıtlığı temsil etmediğine, bireysel yaşam tarzları ve tüketim tercihleri çerçevesinde örgütlendiğine, gençliğin kültürle ilişkisinin kısa süreli olduğuna ve böylece gençlerin tarzlar arasında hızlı geçişler yaptığını vurgu yapmışlardır (Akcan, 2011; Yaman: 2013).

Gençlerin benimsedikleri kültür, hâkim kültüre bağlı olmasına rağmen, kendine özgü düşünüş biçimleri, norm ve değerleri, tutum ve davranışları ile hâkim kültürden farklılaşmaktadır. Burcu’ya (1997, s.70) göre, “gençlik kültürü, gençlerin yetişkin rollerinden farklı rollere sahip olduğu, farklı tarzlara ve alt kültürlerle bölündüğü bir kültür olarak tanımlanabilir”. Alt kültür grupları altında bir araya gelen gençler mensubu oldukları alt kültürün kimliğini taşırlar.

Kişi kendi alt kültür kimliğini boş zaman sahasında kazanır. İmaj, kıyafet, saç stili, davranış biçimleri ve argoyu kullanmakla belli müzik stillerini takip etmek veya (motosikletten uyutuculara) belli nesnelere sahip olmak yoluyla genç insanlar etkileşim halinde kendi hayat tarzlarını ve alt kültürlerini yaratırlar. Bu alt kültür sembolik bir direnişi temsil eder; boş zaman alanında ve kendi ritüellerinin ve seçici tüketim alışkanlıklarının sınırları içinde kalır (Perasović, 2014, s.93).

Gençlik alt kültürü olarak bir tanımlamanın oluşabilmesi için üç özelliğin (Abercrombie, Hill ve Turner, 2006; Eisenstadt, 2007 akt. Yaman, 2013) belirgin bir şekilde ilgili grupta bulunması gerekmektedir. Yaman’ın (2013, s.61) ifade ettiği gibi, ilk olarak gençlik alt kültürü bir boş zaman kültürüdür. İkinci olarak akran ilişkilerinin, sosyalleşme ve topluma katılım süreçlerinde asıl belirleyici unsur olarak belirmesi gerekmektedir. Son olarak kullandıkları dilden, giyim kuşam alışkanlıklarına, dinledikleri müzikten bedeninin görünür kılınma şekillerine kadar pek çok bileşenin özenli bir biçimde kurgulanıyor olmasıdır.

Grafiti alt kültürü, boş zamanlarında grafiti yapmak isteyen, dil, müzik tarzı, giyim-kuşam gibi alt kültürel işaretlerle hâkim kültürden kısmen farklılaşan, yetişkinlerden ve diğer gençlerden farklı tutum ve davranışları olan çoğunlukla gençler tarafından benimsenen yaşam tarzı olarak tanımlanabilir.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmanın konusu, bir alt kültür grubu özelliği gösteren grafiti gençliğinin Denizli kent örneğinden hareketle sosyolojik bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu çalışmada, grafiti kültürünü benimseyen gençlerin geliştirdikleri norm ve değerler, giyim tarzı ve saç şekilleri, kullandıkları dil, dinledikleri müzik türü ve boş zamanlarını değerlendirme biçimleri gibi unsurlar göz önünde bulundurularak, grafiti gençliğinin alt kültürel özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, grafiti gençliğinin sosyo-demografik durumları, gençleri grafitiye yönelten etkenler, kentte grafitinin yapılış biçimi, grafitinin gençler için anlamı ve gençlerin grafiti yaparken gündelik yaşamda geliştirdikleri taktikleri ortaya konulacaktır.

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Denizli’de grafiti yapan gençlerin sayısının, görüşme yapılan gençlerden edinilen bilgiye göre, on yedi-on sekiz kişi kadar olduğu saptanmıştır. Grafiti yapmak genelde illegal bir eylem olduğu için grafiti yapan gençlere ulaşmakta zorluk yaşanmıştır. Buna rağmen özel çaba gösterilerek büyük bir kısmına erişim sağlanabilmiştir. Bunun sonucunda grafiti yapan on dört gençle bire bir görüşülmüştür. Öncelikle bir tane grafitici gençle iletişime geçilmiştir. Bu genç, araştırmacının çocuk emeği ve çıraklık eğitimi ile ilgili olan doktora tez çalışması sırasında görüşme yaptığı grafitiyle ilgilenen çıraklardan biriyle telefonla irtibat sağlanarak ulaşılmış ve ulaşılan bu gençle birebir yüz yüze görüşülmüştür. Ardından kartopu tekniği ile diğer gençlere ulaşılmıştır. Görüşmeler grafitici gençlerin uğrak mekânlarından olan parklarda ve onların uygun gördükleri çay bahçelerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yapılırken grafiti yazarlarının gerçek isimlerinin kullanılmamasına ve etrafta konuşmaları duyabilecek insanların olmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmacı ile grafitici gençler arasında güven ortamı sağlanmış, gençler soruları içtenlikle yanıtlamışlardır. Görüşmeler, grafitici gençlerin izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Görüşmeler tamamlandıktan sonra her bir görüşme yazıya dökülmüştür. Kişisel bilgilerin gizliliği esası gereği grafitici gençlerin kimlikleri gizli tutulmuş, onun yerine her bir grafiticinin kendi mahlası kullanılmıştır. Araştırma, 2018 Temmuz-2019 Ocak ayları arasında gerçekleştirilmiştir.

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analizde,

Veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.239).

Araştırmada grafitici gençlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, belirlenen temalar altında düzenlenip, tanımlanmıştır. Metin içinde grafitici gençlerden doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilerek, betimlemeler zenginleştirilmiştir. Ayrıca araştırmacı, betimlemelerden yola çıkarak bazı çıkarımlarda bulunmuştur.

Araştırmanın Bulguları

Grafiti piyasasında aktif ve grafitinin yoğun olarak hangi kentlerde yapıldığının bilgisine sahip olan görüştüğümüz grafitici gençlerden edinilen bilgiye göre, Denizli kenti grafitinin aktif olarak yapıldığı sayılı kentlerden biridir. Denizli’de grafitiyle uğraşan gençlerin sayısı sınırlı olsa da, Denizli grafiti gençliğinin azımsanmayacak bir sayıya sahip olduğu söylenebilir. Denizli’nin sokakları grafitilerin sergilendiği mekânlar olup, kentin duvarlarında, trafolarında,

direklerde, levhalarda, çöp kutularında, dükkan kepenklerinde onlarca grafiti görmek mümkündür. Bu grafitiler marker ile atılmış tag'ler olabilirken, kentin sokaklarında basit-düz harflerden yapılmış, kolayca okunan 'simple' tarz grafitilerin yanı sıra renkli sprey boyalar kullanılarak, kısa sürede, hızlıca ama emekle yapılmış 'throw up' tarzında olan ya da duvara bakıldığında okunması güç olan grafitilerle karşılaşılabilir. Denizli'de gençlerin sıklıkla gittiği mekânlardan biri olan 'Meserret Sokak'ın duvarları grafitinin izni olarak yapıldığı yerdir. Meserret Sokak'a grafiti sokağı diyenlerde olmaktadır. Meserret Sokak'ın çehresinin değişip, bir grafiti sokağı haline gelmesinin öyküsünü Denizli'deki ilk grafiticilerin anlatılarında görmek mümkündür:

Meserret Sokak en üstte Lise caddesinin arkasındaki sokaktan yani Değirmen cafenin önündeki duvardan başlıyor, birazcık aşağı duvara inildiğinde bir müstakil evin bahçe duvarı var. Ordan başladık biz ilk, oraya yaptığımızda gayet sevildi. Sonra bir cafenin duvarını boyadık. Diğer cafe sahibine gidip, işte üst taraftaki cafenin duvarını boyadık, çok güzel oldu, cafeye renk geldi, sizinde duvarınızı boyayabilir miyiz diye izin istediğimizde izin verdi. Hatta iş yerleri sprey boyaların paralarını karşılamaya başladılar. Bir kişinin izni tamamen o sokağın, yaklaşık 300 metre kadar ara sokağın tamamen renklenmesine sebep oldu. İnsanların ön cadde yerine arka sokaktan geçmelerine de sebep oldu. Oralar boyandıkça bu sefer o cafeler, işletmeler daha çok fayda görüyor, o sokaktan daha çok insanlar yürümeyi tercih ediyor, çünkü biraz daha görsellik onlara daha tatlı geliyor. Artık büyük binalara bakmaktansa duvarlardaki resimlere bakmayı tercih ediyorlar (DİSC, 30).

Meserret Sokak biz grafiti yapmaya başlamadan az bir yıl önce insanların giremeyeceği bir yerken yani insanların girmeye tereddüt edeceği o yoldan geçmeyim de ana caddeden gideyim dediği bir yerken, başından sonuna kadar biz izni bir şekilde grafiti yapmaya başladığımızda orası renklendi, cafeler çoğaldı, daha çok gençlerin ve öğrencilerin geçtiği yer oldu. Biz yapmaya başladığımızda grafitinin bir sanat olduğunu ya da güzel bir şey olduğunu farkına vardılar. İnsanlar beğendikleri için önlerine geçip fotoğraf çekilmeye başladılar. Hatta oradan sırf fotoğraf çekilmek için geçmeye başladılar (SADE, 29).

Denizli'nin Meserret Sokak duvarları, grafiticilerin farklı tarz ve kompozisyonda yapmış oldukları grafitilere ev sahipliği yapmaya devam etmektedir. Meserret sokakta rengârenk yapılmış grafitilerle karşılaşmak mümkündür. Öyle ki, günümüzde hâlâ Meserret'te grafiti yapılmasına çoğu işyeri karışmıyor, halkta şikâyetçi olmuyor.

Grafitinin Denizli kentindeki görünümünü sunduktan sonra araştırma verilerinin analizine geçmek yerinde olacaktır. Araştırma bulguları, Denizli grafiti gençliğinin alt kültürel özelliklerini ve grafitinin bu gençlerin yaşamlarını şekillendirmede etkisini ortaya koymak amacıyla belirli temalar altında irdelenecektir.

Grafiti Gençliğinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1: Grafitici Gençleri Tanıtıcı Özellikler

<i>Mahlası/Tag'i</i>	<i>Yaş</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Eğitim Durumu</i>	<i>İş Durumu</i>
DİSC	30	Erkek	Lise Mezunu (Eşit Ağırlık)	Çalışıyor
SADE	29	Erkek	Üniversite Mezunu (Sanat Tarihi)	Çalışıyor
AHES	29	Erkek	Üniversite Mezunu (Matematik)	Çalışıyor
RONEN	21	Erkek	Üniversite (Çizgi film/ Animasyon)	Öğrenci

Mrs. ROEY	20	Kadın	Üniversite (Resim)	Öğrenci
Mr. ROEY	20	Erkek	Üniversite (Seramik)	Öğrenci
LESTRANGE	20	Erkek	Üniversite (Turizm)	Öğrenci
ROSK	20	Erkek	Lise Mezunu (Güzel Sanatlar Fakültesine Hazırlanıyor)	Öğrenci
BANE	18	Erkek	Lise 12. Sınıf (Güzel Sanatlar Fakültesine Hazırlanıyor)	Öğrenci
BORN	17	Erkek	Lise 11. Sınıf (Eşit Ağırlık)	Öğrenci
SREG	16	Erkek	Lise 11. Sınıf (Sayısal)	Öğrenci
ASTEK	16	Erkek	Lise 10. Sınıf (Bölüm Yok)	Öğrenci
FATE	15	Erkek	Lise 9. Sınıf (Bölüm Yok)	Öğrenci
TEAT	15	Erkek	Lise 9. Sınıf (Bölüm Yok)	Öğrenci

Araştırma kapsamındaki gençler 14 kişi olup, yaşları 15 ila 30 arasında değişmektedir. Denizli grafiti gençliği arasında bir yaş hiyerarşisinin olduğu söylenebilir. Görüşmelerde 29-30 yaşlarındaki grafiti yazarları Denizli’de grafitiyi ilk yapanlardan olduklarını dile getirmişlerdir. Onlar, grafitide kullanılan tabiriyle, daha ‘old school’ tarzda grafiti yapan eski grafiticilerdir.

Grafitici gençlerin biri kadın, on üçü erkektir. Gençlerin cinsiyete göre dağılımı, erkek ağırlıklı bir görünüm sergilemektedir. Bu durum erkek yazarların sahneyi çoğunlukla kapladığı grafiti dünyasındaki görünümle paralellik göstermektedir (Çoban, 2013). Grafiti kültüründe erkek egemen bir yapının hâkim olduğu, bazı durumlarda kadınların grafiti yapmasına karşı bir ön yargının bulunduğu söylenebilir. Araştırmada tek kadın grafiti yazarı olan Mrs. ROEY, bu durum hakkında şöyle serzenişte bulunmuştur: “Kızların sayısı çok az. Şöyle düşünüyor insanlar; kızlar narindir, kızlar koşamaz, kızlar kırılığandır. Erkeklerden hiçbir farkımız yok.”

Kimi grafiti yazarları, kızların ellerinin estetik açıdan daha düzgün ve çizime daha yakın olabildiğini söyleyerek kızların grafiti yapmasına da olumlu bakabilmektedirler: “Grafitiyle uğraşan kızlar illa ki var ama çok aşağıda yani erkek beş tıksa kız bir tıktır öyle söyleyeyim. Biraz daha teşvik edilmeli çünkü güzel bir şey. Ki ben şunu düşünüyorum bir kadının eli erkeğin eline göre daha naziktir, incedir” (LESTRANGE, 20).

Araştırma kapsamındaki gençler asgari ücret üzerinde geliri olan, mülkiyeti kendilerine ait evlerde kalan alt-orta gelir grubuna mensup ailelerden gelmektedirler. Gençlerin eğitim durumlarına bakıldığında gençlerden ikisinin üniversite mezunu, ikisinin lise mezunu olduğu, üniversitede okuyan dört gencin bulunduğu, geriye kalan altı gencin ise lise öğrencisi olduğu görülmektedir. Üniversite okuyan grafiti yazarlarının çoğunluğunun güzel sanatlar fakültesinin

resim, seramik ve çizgi film/animasyon bölümlerinde okuması, lise okuyan ve üniversiteye hazırlanan gençlerinde güzel sanatlar fakültesini kazanmak istemeleri dikkat çekicidir. Bu durumda grafiti gençliğinin ellerinin sanata yatkın olduğu, grafiti sayesinde sanata olan ilgilerini fark ettikleri, okudukları ve okumak istedikleri bölümlerin grafiti yapımlarıyla ilgisi olduğu söylenebilir. Nitekim görüşme yaptığımız grafiti yazarları okudukları bölümleri seçerken grafitinin etkisini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Aslında okuduğum bölüme adım atmamı sağlayan grafiti oldu. Grafiti artı bir yön kazandırdı. İnsanlara bakış açım değişiyor, topluma bakış açım değişiyor. Sanat yapmak istiyorsun, o arzu sende uyanıyor. Ondan sonra ya diyorsun toplum buna itiyor seni; doktor olmaya, öğretmen olmaya, avukat olmaya itiyor. Ama aslında benim istediğim daha farklı olduğunu görmemi sağladı grafiti (Mrs. ROEY, 20).

Sanatla ilk etkileşimim grafiti oldu aslında. Üniversitede sanat tarihi okumamda, mesleğimde grafitinin etkisi çok büyük (SADE, 29).

Grafiti gençliği, grafiti piyasasında gerçek kimlikleriyle değil, kendi belirledikleri mahlaslarıyla, diğer bir ifadeyle ‘tag’leriyle yer almaktadırlar. Grafiti piyasasında kendilerinden bahsederken grafitici kelimesi yerine ‘writer’ kelimesini kullanmayı tercih etmektedirler. Bu araştırmada grafitici gençlerden bahsederken writer kelimesi yerine grafiti yazarı kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir. Grafiti yazarlarının bir kısmı ‘tag’lerini belirlerken kısmen belli bir anlam gözetse de, yazarların çoğunlukla anlamdan ziyade harflerin uyumuna, dizilişine ve görsel olarak güzel gözükmeye dikkat ettikleri anlaşılmaktadır. Yazarların ifadelerinde de, bu durumu görmek mümkündür.

Anlamı, cesaretini kırmak. Uzun anlamı öyle aslında ama kısa tag kullandığımız için DİSC yaptım (DİSC, 30).

Tam o dönemlerde ve ondan önce okuduğum bir kitap vardı. Marquis de Sade’ın kitabı Yatak Odasında Felsefe. Ondan çok etkilendiğim için SADE koymuştum (SADE, 29).

İlk başta harflerine göre bir şey belirlemeye çalıştık kendi arkadaşımınla. Yani daha uyumlu harfler olsun gibi. Ama anlamlı da bir şey olsun diyerek Aheste’den AHES’e çıkarım yaptık (AHES, 29).

Harf uyumu benim açımdan. Bu harfleri her kalıba sokabildiğim için, istediğim gibi şekillendirebildiğim için, daha rahat bazı harflere göre (RONEN, 21).

ROEY, iki kişilik bir grafiti ‘crew’i. Üyeleri Mrs. ROEY ve Mr. ROEY’dir. Tag’lerinin anlamı sorulduğunda Mrs. ROEY tag’inin anlamını şu şekilde açıklamıştır:

Aslında bu mahlaslarda bir anlam belirtmek ya da işte illa bir dilden olması gerekmiyor. Şöyle bir şey var; hani sevdiğin harflerin ya da sevdiğin hecelerin yan yana gelmesi ve o harflerin uyum içinde olması. Çünkü yansıttığında o harflerin yan yana uyum kombinasyonu olması gerekiyor. Ama bizim şöyle bir anlamımız var: ROEY olarak arkadaşımınla birlikte yapıyoruz. Erkek arkadaşımın daha önceki nick’i ROMA idi. Onun RO’su EY de benim kendime özel seçtiğim hece (Mrs. ROEY, 20).

LESTRANGE, anlam ve harf uyumundan ziyade film karakterinden esinlenmiştir:

Açıkçası ben Harry Potter’la büyüyen bir çocuğum. Bir ikilem vardır bizim ülkemizde; Harry Potter mı Yüzüklerin Efendisi mi? İkisini de severim ama Harry Potter sıcak gelen kısımdı. Ve orda kötü de olsa karakter ama tiplere çok harika, mimikler çok harika, LESTRANGE karakteri de çok hoşuma gitti (LESTRANGE, 20).

ROSK ve BANE ‘tag’lerinin anlamını şu şekilde dile getirmişlerdir:

RASKO diye bir writer var, baya iyi tarzı, illegal yapmasına göre çok iyi bir style yapıyordu. Ondan kaynaklı harflerin yerini değiştirip ROSK yapıp çıkardım, yani idolümün ismini değiştirerek kendi ismimi yarattım (ROSK, 20)

Anlamı yıkım. Harflerin dizilimi ve anlamı hoşuma gittiği için bu şekilde BANE’yi seçtim (BANE, 18).

Daha önceleri başka bir mahlas kullanan BORN yeni tag'ini şöyle anlatmıştır:

Aslında ilk grafitiye başladığımda nickim SAND idi. Kum tanesi demek. İşte hani kum tanesi gibi her yere saçılmak gibi bir anlamı vardı. Grafiti de belli başlı bir şeyleri yapmaya başlayınca, belli bir düzeye gelince ya dedim ki bu harfler uyumsuz başka bir şey bulmak lazım tekrar doğmak lazım tarzında BORN'u kullanmaya başladım (BORN, 17).

ASTEK, SREG, FATE ve TEAT ise 'tag'lerini belirleme şekillerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

ASTEK Kulağa hoş geliyordu bir de bu harfleri daha güzel çizebiliyordum o yüzden (ASTEK, 16).

Bir anlamı yok aslında. O harfleri daha iyi yapabildiğim için. Alfabeyi yazdım, yapabildiğim harfleri seçtim, ondan sonra onları sıraladım. Başka birisinde var mı diye onlara baktım öyle eleme yöntemiyle SREG oldu (SREG, 16).

Dehşet demek. Bir isim arıyordum kendime bir anda öyle FATE geldi aklıma dehşetti böyle. İngilizcesini aradım, harf uyumu da iyiydi ondan öyle yaptım (FATE, 15).

Açılımı teathen. Bir anlamı yok. Bir arkadaşım vardı önceden çok yakın bir dostum o kendine pheathen ismini bulmuştu, heaten diye bir şarkı var. O arkadaşım da dedi ki sende ismini teathen yap, pheaten and teathen dolaşırız ortalıkta. Ordan TEAT oldu (TEAT, 15).

Gençleri Grafitiye Yönelten Etkenler

Arkadaş çevresi, gençlerin sosyalleşme süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Ailede başlayan sosyalleşme süreci okul ve arkadaş çevresiyle birlikte devam etmektedir. Bu süreçte gençler grafitiye tanışmaktadır. Okul ve ders dışı zamanlarını çoğunlukla sokakta arkadaşlarıyla birlikte geçiren çocuklara, renkli, değişik boyut ve karakterli harflerle yapılan grafitiler cazip gelebilmektedir. Resim ve güzel sanatlara ilginin olması durumunda çocukların hayranlık duydukları duvarlardaki grafitileri kendi defterlerine çizmeye başlamalarıyla grafitiye koşmuş oldukları söylenebilir. "Arkadaş", "sokak", "grafiti yapan abilere özenme", "çizime yatkınlık", "Blue Jean dergisi", "çizgi filmler" gibi faktörler gençlerin grafitiye tanışmalarına vesile olmaktadır. Nitekim grafiti yazarlarının aşağıdaki ifadelerinde de bu durumu görmek mümkündür:

Mr. ROEY arkadaşımızla aynı atölyeye gidiyordum, aynı ilköğretim okulu arkadaşım, sürekli grafiti yapıyorlardı. Bende onların yanındayım sürekli, onlardan görerek bende yapmaya çalışıyordum (ROSK, 20).

Sokağı sevmem, birazda elimin çizime yatkın olması bir de cıvıl cıvıl şeyleri yazı karakterlerini beğenmem beni grafitiye tanıştırdı (SREG, 16).

İlk başta ilkokulda ben görüyordum böyle hatta bizim okula gelip okulumuzun ismini yazan büyük bir abi vardı, grafiti falan yapıyordu. Bizde görmüştük böyle sınıftan arkadaşlarla kendimizce okulun duvarına spreyle gece gelip boyamaya çalıştık (RONEN, 21).

Denizli'deki ilk grafiti yazarlarının grafitiye tanışmasında, Türkiye'de grafitinin gelişmesinde önemli etkenlerden biri olan Tunç Dindaş'ın (TURBO), Blue Jean dergisindeki hip hop/grafiti köşesinin etkili olduğu söylenebilir:

Blue Jean dergisi vardı, Blue Jean dergisinin Tunç Dindaş'ın hazırladığı hip hop ve grafiti sayfaları vardı. Sınıf arkadaşım Can, şu an rapçi olan nam-ı diğer No:1, o dergilerden alırdı, her ay getirip işte kantinde, teneffüste, ders aralarında incelerdik. İlk öyle tanıştım aslında grafitiyle (SADE, 29).

Yaşça en küçük grafiti yazarlarının ise çizgi filmlerdeki renkli yazı karakterlerinden grafitiye aşinalıkları vardır. Onlar bu görselleri taklit ederek kâğıtlara çizmişlerdir. Ancak yaptıkları çizimlerin grafiti olduğunu internet sayesinde öğrenebilmişlerdir.

Televizyonda çıkan çizgi film kanalları vardı, mesela gumball'ın başında çıkan o hani gumball yazıyor ya sonunda üstünde gök kuşağı falan çıkıyor onlara falan özeniyordum, öyle çizmeye

çalışıyordum, kareli kâğıtlara piksel piksel yazmaya başladım. Ondan sonra kendim harfler oluşturdum. Sonradan sokak yazıları diye arattım google da en altta böyle yazdığım yazılardan vardı, oradan anladım yaptıklarımın grafiti olduğunu (FATE, 15).

Grafiti aslında çocukluktan itibaren hayatımızın içinde olan bir olgudur. Grafitinin temel yapı taşlarından olan harfler ve kimi zaman sayılar, gündelik yaşamımızda sürekli karşılaştığımız olgulardır. Çocukların hayal güçleri ve yaratıcılık düzeyleri gelişkindir. Dolayısıyla onlar harf ve sayıları farklı şekillerde görsel olarak kâğıda yansıtılabilmekte, onları boyutlandırmaya çalışarak kenarlarına çiçekler, böcekler vb. ekleyerek süsleyebilmektedirler. Öyle ki, çok sayıda insanın çocuklukta kâğıt üzerinde de olsa farkında olmadan grafiti ile yollarının kesiştiği söylenebilir.

Grafitiyle erken yaşlardan itibaren tanışan gençlerin grafiti yapmayı öğrenmeleri genellikle yapılmış grafitileri örnek almaları ve kendi çabalarıyla olduğu söylenebilir. Duvara grafiti yapmanın belli bir aşamasının olduğu görülmektedir. Öncelikle kâğıda çizimler yapılmakta, belli bir stil oluşmaya başladığında duvar boyamasına geçilmektedir. Ayrıca günümüzde internet çok yaygın kullanılmakta, internet sayesinde pek çok bilgiye yazılı ve görsel olarak ulaşılabilmektedir. Gençler internet sayesinde grafitiyle ilgili videoları, belgeselleri seyrederek grafiti de yapılan farklı çalışmalarını görebilmekte, yeni şeyler öğrenebilmektedirler. Görüşme yaptığımız BORN'un anlatısında da bu durumu görmek mümkündür:

Önce grafitilere baktım tabii. Çınar'da mesela Meserret Sokak var, legal duvar. Oradaki grafitilerin önünde fotoğraf çekilip çekilip oradaki harflerin aynısını yapıyordum, başkasının ismini yazıyordum. Sonra işte kendi adıma yazmaya başladım. Sonra google'dan araştırmaya başladım. İşte Türkiye'deki grafiticilerin belgeselleri, TURBO'nun TRT 1'e verdiği röportajları, grafiti nasıl yapılır falan var. Mesela önce çizgileri atarsın, boyarsın, ondan sonra dış çizgi çekersin, arka plan koyarsın ve saire. Bunları araştıra araştıra öğrendim. En başta kâğıda çizilmesi gerektiğini öğrendim. Mesela bir yıl boyunca kâğıda çizdim diyebilirim. Kâğıtta kendimi geliştirdikten sonra duvara geçtim o şekilde.

15-16 yaş grubundaki grafiti yazarları daha çok kâğıda grafiti yapmaktadırlar. Onların duvar deneyimleri sınırlıdır. Duvar boyamasına ancak ailelerinin gözetiminde çıkabilmektedirler. Dolayısıyla 15-16 yaş grubundaki grafiti yazarlarının grafitinin pratik ayağına tam olarak geçtikleri söylenemez. Onlar grafitinin daha çok teorik kısmıyla ilgilenmektedir.

Gençler ya kâğıt üzerinde grafitilerini yapmakta ya da grafiti piyasasında aktif olmak için, sokakta grafiti yapmaya yönelmektedirler. Blume (1985), kişiyi grafiti yapmaya yönelten belirli etkenleri şöyle açıklamaktadır:

- 1) Bir var oluş göstergesi- scribo, ergo sum (yazıyorum, o halde varım)
- 2) Kişinin kendini ifade etme ihtiyacı;
- 3) Aidiyet duygusu;
- 4) Estetik, yaratıcı ve fiziksel bir eylemden duyulan haz; ve
- 5) Bir sıkıntı ifadesi (akt. Kaya, 2008, ss. 474-475).

Bu araştırmada grafiti yazarlarının, yukarıdaki açıklamaya benzer etkenlerle grafitiye yöneldikleri ortaya çıkmıştır. Gençlerin grafitiye yönelimlerinde “bende varım” deme ihtiyacı, “duyguların dışı vurumu”, “meşguliyet arayışı”, “haz duygusu” belirleyici etkenlerdendir. Nitekim görüşme yapılan gençler; “benim adımda sokaklarda olmalı” (BANE, 18), “ben duygularımı kağıda grafiti yaparak yansıtıyorum” (ASTEK, 16), “bir şeylerle ilgilenmek istiyorsun” (BORN, 17), “duvarı güzelleştirmek ve renk katmak hayatımı renklendiriyor” (LESTRANGE, 20) ve “insanlara bu benim eserim demek, onların çok güzel olmuş demesi müthiş haz veriyor

ve daha çok grafiti yapmak istiyorsunuz” (TEAT, 15) gibi etkenlerle grafiti yapmaya yöneldiklerini dile getirmişlerdir.

Kentte Grafitinin Yapılış Biçimi

Grafiti kamusal alanlara izinli ve izinsiz olmak üzere iki türlü yapılan kentsel bir eylemdir. Legal grafiti, mülk sahibi kişiden veya belediyelerden izin alınan duvarlarda, herhangi bir cezai yaptırım olmadan ve çoğu zaman gündüz yapılan grafitidir. İzinli grafiti, yoğun emek gerektirmekte ve sadece mahlas yazmakla sınırlı kalmamaktadır. Duvara yapılan resimler-portreler, wild style tarzda yapılan grafitiler genellikle izinli olarak yapılabilir. Yazarlar izinli grafiti yaparak kazanç elde edebilmekte, sprey boya için bu yolla temin edebilmektedirler. Kimi işyerleri grafiti yapan gençlere ulaşmakta, para karşılığında grafiti yaptırtabilmektedir. Kimi grafiti yazarları da işyerleri ile kendileri gidip konuşmakta onlardan grafiti işi alabilmektedirler. Cafelerde, kuaför salonlarında, spor salonlarında, ofis ya da okul bahçelerinin duvarlarında izinli olarak yapılmış grafitilerle karşılaşılabilir.

İllegal grafiti ise, izin alınmadan, riskli olarak tabir edilen alanlarda ve genellikle gece yapılan, yasal olmayan grafitidir. Beş-on dakika kadar kısa bir sürede ve hızlıca yapılmaktadır. Amerika’da ve Avrupa ülkelerinde illegal grafiti yapmak suç sayılmakta, kimi Batı ülkelerinde (Almanya ve Amerika gibi) illegal grafiti yapan kişileri yakalamak için grafiti ekipleri bulunmaktadır. Özellikle metro ve trenlere grafiti yapılmasının yaptırımı ağır olmaktadır. Ülkemizde kimi Batı ülkelerinde olduğu gibi özel kurulmuş grafiti ekipleri bulunmamaktadır. Buna karşılık illegal grafiti yasa dışı ve izinsiz olduğu için suç teşkil etmektedir. Kanunlarda grafiti yapmaya özgü bir madde bulunmasa da izinsiz grafiti yapmanın mala zarar verme suçları arasında yer aldığı söylenebilir(<http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=7738>). İzinsiz grafiti yapan kişi yakalandığı takdirde belli bir para cezasına çarptırılabilir, olay mahkemeye intikal edebilmektedir (<http://www.uzmantv.com/graffiti-yapmak-suc-mudur>).

Görüşülen grafiti yazarları arasında grafitiyi izinli ve izinsiz olarak yapanlar vardır. Grafitinin gençler arasında yapılaş şekli yaş gruplarına göre değişmektedir. 29-30 yaş grubundaki ilk grafiticiler, yirmili yaşların başında daha çok izinsiz grafiti yaptıklarını, şimdi ise grafitiyi hobi olarak ve çoğunlukla izinli yaptıklarını belirtmektedirler. 15-16 yaş grubundaki grafiti yazarları da henüz yaşları küçük olduğu, kendileri ve aileleri grafitinin izinsiz olarak yapılmasından endişe duydukları için izinli grafiti yapma taraftarıdır.

17-21 yaş grubu arasında olan grafiti yazarları ise grafiti piyasasında daha aktiftirler. Onlar grafitiyi çoğunlukla izinsiz olarak yapma taraftarı olmalarına rağmen izinli grafitiler de yapmaktadırlar. Onlar paraya gereksinim duyduklarında ya da grafiti boya kalmadığında boya alabilmek için izinli grafiti yapmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler. Gençleri izinsiz grafiti yapmaya yönelten başlıca motivasyonun “adrenalin”/heyecan duygusu olduğu söylenebilir. Grafiti, izinsiz yapıldığında gençlerin adrenalin yaşamalarına neden olan bir aktivite olabilmektedir. Adrenalin kimi zaman bağımlılık yaratabilmekte, gençler bunu tutku haline getirebilmektedir. Gençlerin izinli ya da izinsiz grafiti yapmalarındaki motivasyonları arasında mutluluk ve haz duygusunun, tanınır olma/ün kazanma isteğinin, özgürlük hissini de olduğu görülmektedir. Nitekim görüşme yapılan grafiti yazarları anlatılarında bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

İllegal benim daha çok tercih ettiğim, daha çok sevdiğim bir şey. Çünkü heyecan var, çünkü arkandan polis mi gelecek, biri seni mi kovalayacak. O adrenalin biliyorsunuz insanlar bağımlısı. Yani o adrenalin belki de bizi bu işe bağlıyor. Beş dakikada o duvarı oraya çıkarabiliyoruz. Çünkü o adrenalin seni hızlandırıyor, yapmak istiyorsun, bir an önce gitmek istiyorsun, bu seni heyecanlandırıyor. Yaptıktan sonra şu seni mutlu ediyor; bak ben farklı writer’ların yapamadığı bir yere yaptım, illegal olarak yaptım, zor koşullarda yaptım ve çok güzel bir iş çıkarttım. Bu işin içinde heyecan var, mutluluk var, haz var, özgürlük var (Mrs. ROEY, 20).

Grafiti benim için biraz da eğlence gibi desem. Aslında insanların yaptığım şeyleri görüp beğenmesi, gidip önlerinde fotoğraf çekilmesi de hoşuma gidiyor. Adrenalin kısmı en başta geliyor (RONEN, 21).

Grafiti benim anti depresanım gibi. Yani beni motive ediyor, mutluluk veriyor (ASTEK, 16).

İzinsiz grafiti yapan yazarlar için riskli bölgelere, özellikle daha çok insanın görebileceği işlek noktalara çok sayıda grafiti yapmak, ün kazanmak için biricik yollardan biridir. Bir grafiti ne kadar riskli bir bölgeye yapılırsa o yazarın diğer grafiti yazarlarının gözünde saygınlığı o kadar artmaktadır. Bir grafiti yazarı diğer yazar arkadaşlarından hep daha fazlasını üretmek istemekte ve bunun için çabalamaktadır. Grafiti yazarları yaptıkları grafiti sayısı ile doğru orantılı olarak grafiti piyasasında yukarı doğru hareketlilik sağlayabilmektedir. Nitekim, görüşme yapılan gençlerden biri bu durumu şöyle dile getirmiştir:

Grafitide aslında bir emek hiyerarşisi vardır. Kim daha çok emek veriyorsa o doğal olarak en ön plana çıkar. Ben yılda bir tane duvar yapıyorsam, o insan yüz tane duvar yapıyorsa tabii ki de en öne çıkar (BORN, 17).

Gençler kuralların otoriteler tarafından konulduğu kent alanlarında, otoritelere yakalanmadan izinsiz grafiti yapmak için birtakım taktikler geliştirmektedirler. Bu taktikleri sayesinde egemenin alanına sızarak, kendilerine alan inşa ederler. Bu noktada De Certeau'nun strateji ve taktik kavramına değinmek yerinde olacaktır. De Certeau'nun (2009, s.54) stratejiden kastettiği,

Bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir "çevre"yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce belirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır.

De Certeau (2009, s.113), "bir mülkiyetin var olmamasıyla nitelenen hesaplı eyleme" taktik adını vermektedir. "Taktik, mekân olarak ötekinin mekânını kullanır. Bu nedenle yabancı bir gücün yasalarıyla düzenlenmiş haliyle kendisine dayatılan alanda oyununu kurmak zorundadır". De Certeau'ya göre "eylem, uygulama ve üretim tarzlarının büyük bir bölümü" de taktiktir:

Zayıf olanın, güçlü olana (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, avcılara özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, nesnel bulgular, hepsi taktiktir (De Certeau, 2009, s.55).

İllegal grafiti yazarları, uygulama alanı olarak erk sahiplerinin mekânını kullanır. Onlar, erk sahiplerinin "yasalarıyla düzenlenmiş haliyle kendilerine dayatılan mekanda" oyunlarını kurmakta ve zamanı ustalıkla kullanarak oynamaktadırlar. Blackbook olarak adlandırılan grafiti defterlerine taslak olarak çizdikleri grafitileri, kentin duvarlarına uygulayabilmek için erk sahiplerinin stratejilerine karşı bazı taktikler kullanmaktadırlar. Bu taktikler şöyle sıralanabilir: grafitiye gece çıkmak, grafiti yaparken kapşon takıp yüzü bandanayla kapatmak, iz bırakmamak için eldiven takmak, grafiti yaparken polise yakalanmamak için etrafı kolaçan eden bir gözcü bulundurmamak, deşifre olmamak için kamusal mekânlarda birbirlerine mahlaslarıyla hitap etmemek, kendi aralarında şifreli sözcükler kullanmak (polislere amcalar ya da mavi giydikleri için şirinler demeleri gibi). Nitekim görüşme yapılan grafiti yazarları, erk sahiplerine yakalanmadan grafitilerini yapmak için geliştirdikleri taktikleri şöyle dile getirmektedirler:

Mutlaka bir gözcü olmak zorunda. Çünkü biz yaptığımızda beş-on dakikalık sürede arkamıza bakacak vaktimiz olmuyor. Gözcü mutlaka iki tarafı da kontrol eder. Gelişleri gidişleri hesaplarız zaten, ilk girdiğimizde nerden polis gelebilir, nerden kaçabiliriz? Polis geliyor mesela gözcü ıslık

çalar, bir şey yapar, elini çırpar. Biz zaten anlarız. Ondan sonra hemen spreylere çantalara falan katmak olmaz, zaten eldivenle boyarsın ki parmak izin çıkmasın. Çantamızı alırız, yürür gibi yaparız. Zaten sokak dönemeçlerine mutlaka yakın yerler seçmeye çalışırız, sokaktan döndüğümüz anda koşmaya başlarız. Bu şekilde bir kaçma yöntemimiz, bu şekilde haberleşme yöntemimiz vardır (Mrs. ROEY, 20).

İllegal boyadığımız için kimliğimizi belli etmemek için ya kapşon takıyoruz ya bandana takıyoruz ya da t-shirt'ü yüzüne Ninja maskesi yapanlar var (BANE, 18).

Stratejiye karşı geliştirdikleri taktiklerle egemenin alanında kendine bir alan yaratan ve stratejinin oyununu bozan grafiti yazarları kendilerini daha özgür hissettikleri kent sokaklarında grafiti yazarı kimlikleriyle varlıklarını sürdürmektedirler. Bu süreçte yazarların grafitiyi nasıl anlamlandırdıklarına değinmek yerinde olacaktır.

Gençlerin Grafiti Algısı

Grafiti, bu gençlerin hayatında büyük bir yere sahiptir. Grafitiyi hayatının merkezine yerleştiren grafiti yazarları da bulunmaktadır. Bu durum gençlerin grafitiye olan tutkularını yansıtmaktadır. Gerçek hayatlarında öğrenci ve çalışan olan gençler, kendi kurguladıkları imgesel uzamlarında grafiti yazarı olarak yer almaktadırlar. Kimi zaman gençlerin grafiti yazarı kimlikleri, gerçek kimliklerinin önüne geçebilmektedir. Nitekim görüşme yaptığımız gençler grafitinin hayatlarındaki yerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Grafiti benim özel hayatımdan daha fazla yer kaplıyor. Kendime zaman ayırmaktan çok grafitiye zaman ayırıyorum. Mesela kendime pantolon almak yerine paramı biriktirip boya alabiliyorum. Artık ben kendi kişiliğimden çok BANE kişiliğinin içindeyim (BANE, 18).

Grafiti sanki ailemden bir parça gibi hayatımda (ASTEK, 16).

Görüşülen gençler grafitiyi tanımlarken grafitinin sıklıkla “duyguların dışı vurumu” ve “sanat” olduğuna vurgu yapmışlardır. Grafiti yazarları anlatılarında şöyle demektedirler: “Şimdi bir duvar düşünün dümdüz, simsiyah, bomboş bir duvar. Bu duvara baktığınızda sizin içinizi karartmaz mı? Yani ben geliyorum mesela iki kutu, üç kutu boyayla duvarı boyuyorum, renklendiriyorum, o duvara bir çekicilik katıyorum, sanat yapıyorum” (LESTRANGE, 20). Bir başka grafiti yazarı ise şöyle ifade etmektedir: “Grafiti; sevgili gibi birlikte yaşadığım ve kendi duygularımı bir şeye aktarabildiğim, duygu yansımasıdır” (ROSK, 20).

Yazarlardan Mrs. ROEY ve Mr. ROEY sanatın elitist bir yönünün olduğunu da düşünmektedirler. Onlara göre, bu haliyle sanat, halktan kopuk bir görünüm sergilemekte ve üst tabakalara hitap etmektedir. Öyle ki, grafiti yazarları sanatın sadece belli bir tabakanın güdümünde olmasına ve toplumdaki soyutlanmasına karşı çıkmakta, grafitinin tüm toplum kesimlerine hitap eden bir sanat akımı olduğuna dikkati çekmektedirler.

Neden sadece zenginler için olsun ki sanat? Neden onlar renk patlamalarını, renk uyumlarını, çizgilerin uyumlarını görebilsin? En küçük çocuktan, en fakirinden, en zengin insanına kadar görebildiği yer sokaktır. Hani bir galeride ben resim sergisi açtığımda oraya gelebilecek insan sayısı bellidir. Ama bir sokağa grafiti yaptığımda oradan geçecek insan sayısı çok daha fazladır ve herkese ulaşır. Sadece bir kısma değil, bir kesime değil, herkese ulaşır (Mrs. ROEY, 20).

Günümüzde grafiti, sokak duvarlarında sergilenmekle kalmayıp, sanat galerilerinde de yerini almaktadır. Görüşülen kimi grafiti yazarları grafitilerin galerilerde sergilenmesinin insanların grafitiye daha olumlu yaklaşabilmelerini sağladığı ve grafitiyi sanat olarak kabul görmeyen bir adımı olduğu için grafitinin sanat galerilerine taşınmasını olumlu görmektedir. Görüşülen grafiti yazarlarından birinin grafitinin sanat galerilerine taşınmasına dair anlatısı şöyledir: “Galerilerde grafitilerin sergilenmesi çok çok iyi bir gelişme. İnsanlar zamanında grafitiyi sanat olarak algılamıyorlardı ama şimdi sanatmış diyorlar” (AHES, 29).

Alt tabakadan üst tabakaya doğru gidildikçe, grafiti daha çok estetik kaygısıyla hareket etmekte ve grafitiler piyasada alınıp satılabilen birer metaya dönüşebilmektedir. Kimi grafiticiler ise, grafitinin galerilerde sergilenmesini ve meta haline gelmesini doğru bulmamakta, grafitinin ‘aurası’nın bozulmasını istemedikleri için sokakta ve duvarda kalması gerektiğini düşünmektedirler.

Ben bunu biraz tastiklemiyorum. Hani bence grafiti sokaklarda kalmalı, grafiti sokaklarıdır. Grafiti duvarda güzel. Ne bileyim A4 kağıdına ben sketchimi çizerim, taslağımı çizerim ama asıl duvara geçirdiğimde güzel olur. İşte duvarda kalmalı grafiti ya sergiye falan taşınmamalı bence (LESTRANGE, 20).

Görüşmelerde gençler sıklıkla grafiti ediminde bulunanları belirli bir tabakaya indirgenmenin doğru olmadığını, Türkiye’de her tabakadan gencin sokaklarda grafiti yapabildiklerini vurgulamaktadırlar: “Türkiye’de şunlar veya bunlar yapar diye bir durum yok. Ben babası fabrikatör olan çocuğunda grafiti yaptığını gördüm, annesi iplik dokumada çalışan çocuğunda grafiti yaptığını gördüm” (Mr. ROEY, 20).

Grafiti Gençliğinin Alt Kültürel Özellikleri

Bu bölümde grafiti gençliğinin alt kültürel özelliklerini belirleyebilmek için grafitici gençlerin kendilerine özgü olarak geliştirdikleri norm ve değerler, kullandıkları dil, giyim tarzı ve saç şekilleri, dinledikleri müzik türü ve boş zaman etkinlikleri gibi unsurlarına Denizli kent örneğinden hareketle bakılacaktır.

Grafiti alt kültürü içinde gençler arkadaşlık ilişkilerine değer vermekte, grafiti kültürünü değerli görmektedirler. Onlar grafitinin diğer gençlik alt kültürlerinden farklı bir kültür olduğunu düşünmektedirler. Grafitici gençlerin arkadaş çevreleri çoğunlukla grafiti ile ilgilenen gençlerden oluşmaktadır. Grafiti yazarları birbirlerini tanımasalar bile grafiti alt kültürüne mensup oldukları için birbirlerine saygı ve güven duymaktadırlar. Bu durum gençlerin aidiyet duygusuna sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim görüşme yapılan gençlerden Mrs. ROEY’in anlatısında bu durumu görmek mümkündür:

Grafiti kültürü çok ayrı bir kültür, diğer gençlikler gibi değil ve benim çok sevdiğim bir kültür. İnsanlar birbirini tanımasa bile onun bir writer olduğunu bildiği için ona bir saygı duyuyor writer’lar nerede olursa olsun Türkiye’nin neresinde olursa olsun mesela biz Diyarbakır’a gideceğiz, hiç tanımadığımız görmediğimiz writer arkadaşlarımızın yanına, sadece sosyal medyadan ya da duvarlardan gördüğümüz insanlar. Öyle güven oluşuyor çünkü aynı kültürdensin.

Grafiti yazarlarının içinde bulunduğu arkadaş grubunun grafitici gençlerin sosyalleşmesinde önemli bir rolünün olduğu görülmektedir. Denizli grafitisinden gençlerin kendi aralarında kurdukları ve diğer grafiti yazarlarıyla geliştirdikleri ilişki ağları onların grafiti piyasasındaki hareketliliğini sağlamaktadır. Gençler grafiti yapacakları zaman ya ortak bir mekânda toplanıp grafitilerini yaptıklarını ya da birbirlerini kendi mahallelerine davet ettiklerini belirtmektedir. Kendi aralarında geliştirdikleri misafirperverlik sadece kendi kentleriyle sınırlı değildir. Grafiti yazarları başka şehirlerden grafiticilerin birbirlerini kendi kentine davet ettiklerini, bir araya geldiklerinde ise şehri bombaladıklarını ** söylemektedirler Grafiti yazarlarının, farklı kentlerde olsalar bile, aralarında alt kültürel bir bağ kurdukları gözlenmektedir. Görüşme yapılan gençler, grafiti yazarları arasındaki bağ şu şekilde dile getirmektedir:

Biz piyasa olarak, grafiti piyasası olarak hep iç içeyiz Türkiye’de. Denizlililer de İzmir’e gider, İzmirli de Denizli’ye gider. İşte İstanbul’a gideriz hep beraber buluşur, öyle bir kültür var birlikte boyarız (Mrs. ROEY, 20).

** Bombing/bombalama, hızlı yapılan ve bir bölgedeki birden çok alanı imzalama veya spreyle boyama, bir tagger (imza atan) için diğer grafiti sanatçıları arasında saygı ve prestij kazanma yollarından biridir (Hughes, 2009, s.6).

Biz sadece Denizli’de yokuz. Biz başka şehirlerde de boyuyoruz veya gittiğimiz yerlerde de boyamak istiyoruz. Gittiğimiz yerdeki şehri bilmediğimiz için tanımadığımız için onlar bize dostça yanaşiyor, beraber sokakları boyuyoruz. Çünkü onların şehri onların yaşadığı yer. Bize geldiklerinde de biz onları misafir gibi ağırlıyoruz, bizim misafirimizsiniz diyoruz. Biz götürüp getiriyoruz gidecekleri yerlere. Boyuyoruz, beraber iş yapıyoruz (BANE, 18).

Grafiti yazarları, var olduklarını sadece Denizli kentinde değil, diğer kentlerde de göstermek istediklerini belirtmektedirler. Bunun için kent kent gezerek hem Denizli grafitisinin varlığını göstermekte, hem de bireysel olarak bende varım/ben buradaydım deme fırsatını yakaladıklarını dile getirmektedirler. Grafiti yazarları için grafiti piyasasında tanınır olma/ün kazanma önemlidir. Gençler, çok sayıda insanın görebileceği işlek noktalara ve zor olan yerlere, sayıca fazla olacak şekilde grafitilerini yapmak ve diğer arkadaşlarından farklı olmak istemektedirler. Grafiti yazarlarının tanınır ve farklı olma isteği kendi aralarında rekabeti doğurmaktadır. Görüşme yapılan gençlerin anlatılarında grafiti piyasasındaki rekabeti görmek mümkündür:

Mesela ben boyıcam, beraber boyıcaz. Mesela uyuyup kalıyoruz. Bizden önce uyanıp tren boyamaya gidiyor. Bizi uyandırmıyor. Ben boyadım diyecek çünkü. Rekabet var aramızda (Mr. ROEY, 20).

Bakıyorsun ki öyle bir yere yapmış ki adam herkes görebiliyor. Polisin yakalaması çok muhtemel bir yer, hani onu beş dakikada koyup gitmesi lazım. Ya bu adam buraya bunu nasıl yapmış, ben nasıl yapamam diye kahrediyorsun ve hayır o yapamaz benden daha iyisini yapamaz ben yapmalıyım diyorsun, ondan daha çok boyamak istiyorsun. Her şeyin en iyisini istediğin için bir rekabet var. Aslında birbirimizi çok seviyoruz, gerçekten çok seviyoruz (Mrs. ROEY, 20).

Arada bir kavgı var. Çünkü şöyle ben üç duvar boyamalıyım ki ben ismimi duyurayım bir yandan. O adam iki duvar mı boyamış ben üç duvar boyamalıyım (LESTRANGE, 20).

Grafitinin yazılı kuralları yoktur. Ancak grafiti yazarları, grafiti yaparken kendi koydukları kurallara göre hareket etmektedirler. Bu bağlamda onlar herkesin grafiti yapmasını doğru bulmamakta, grafitinin duvara yazılan “Ali Ayşe’yi seviyor” şeklinde karalamalar olmadığına dikkati çekmekte, grafiti yaptıkları yerleri seçerken özen göstermektedirler. Mrs. ROEY grafitide uyulması gereken kuralları şu şekilde dile getirmektedir:

Herkes eline spreyi alıp grafiti yapamaz, buna izin verilmemeli. Öyle olursa Ayşe Ali’yi seviyor karalamalar, tarihi eserlerin üstünü çizmeler, insanların dükkanlarının üzerini çizmeler. Bence grafitinin kuralları da vardır. Biz asla tarihi eser yerlerine yazmayız, asla dini kültürel bir şey olan camilere, kiliselere, tarihi yerlere, müzelere asla yazmayız, bir insanın dükkanına zarar verecek yerlere asla yazmayız. Ancak belediyenin duvarlarına, işte boş gördüğümüz duvarlara ya da mesela apartman görüyorsun onun yan tarafı biliyorsunuz hep siyaha boyarlar e gördünüz hoşunuza gitti oraya ya da kepenklere. Biliyorsunuz sadece gece kapanıyor onlar, sabah bir görünen tarafı yok ya da trafolarla belediyenin olan trafolarla yapıyoruz. Bunun bir adabı var.

Grafitide saygı önemlidir. Grafiti yazarları birbirlerinin yaptıkları çalışmalara saygı duymakta, yapılmış bir çalışmanın üzerini karalamamaya özen göstermektedirler. Nitekim görüşme yapılan grafiti yazarlarının anlatılarında bu durumu görmek mümkündür:

Yeni yapılan grafitiye dokunulmaz. Bir başka kural; duvar sahiplenilir mesela rez alırsın; rez yazırım ya da tag’imi atarım o duvarı sahiplendiğimi anlarlar (BORN, 17).

Cross diye bir şey var mesela. Cross başkasının çalışmasını kapatmaktır, karalamaktır. Bizim kültürümüzde, Türkiye’de ayıp karşılanan bir şey. Çünkü zaten az çalışma yapılıyor (Mr. ROEY, 20).

Grafiti yazarları birbirlerinin çalışmalarını kapatmamaya özen göstermektedirler. Ancak aralarındaki rekabetin kızıştığı, birbirlerini rakip gördükleri kimi durumlarda bazı grafiti yazarları yapılmış bir çalışmayı başka bir grafiti çalışması yaparak ‘cross’lamaktadır. Görüşme yaptığımız grafiti yazarları nadir de olsa bu gibi durumların olabildiğini ancak bunun da bir kuralının olduğunu dile getirmektedirler:

Sen çok güzel bir grafiti yapmışsın, ben üstüne kimsenin beğenmeyeceği bir grafiti yaparsam o cross atmak değil emeğe saygısızlık oluyor. Cross atan kişi cross attığı kişiye göre daha güzel grafiti yapmak zorunda (BORN, 17).

Gençlerin değer verdiği bir diğer konu ailedir. Görüşülen grafiti yazarları aile ilişkilerini benimsediklerini, aileleriyle aralarında bir çatışma olmadığını belirtmektedirler. Kimi grafiti yazarları ailelerinin grafitiye bakış açılarının olumlu olduğunu, ancak sokağın tehlikeli olduğunu düşündüklerini ve illegal olarak grafiti yapmalarından endişelendiklerini, kendi gözetimlerinde ve izinli grafiti yapmaları konusunda ise kendilerine destek olduklarını dile getirmektedirler:

Babama dedim ki, ben duvara grafiti yapacağım. O da dedi ki tamam oğlum dedi. Onun bildiği köprü altı bir yer varmış, oraya gittik, orda yaptım. Babamda geldi benimle. İzledi beni, gözcülük yaptı bana (FATE, 15).

Ailem doğum günümde falan boya aldılar sağ olsunlar. Ama işte bu illegal tarafına biraz daha karşı çıkıyorlar hani sonuçta evlatlarıyım falan, onlar da bana bir şey olsun istemiyor. Ki haklılar yani işte onların biraz endişelerini aşarsak sokağa da salarlar yani, ama destek veriyorlar (SREG, 16).

Kimi grafiti yazarları da ailelerinin, kendilerinin illegal grafiti yapmaları konusunda endişelenmediklerini öyle ki, kendilerini her türlü grafiti yapmaları konusunda olumlu karşıladıklarını dile getirmektedirler:

Babam ilk başta dedi, sen ne yapıyorsun sürekli üstün boya? Dedim baba ben grafiti yapıyorum, grafitiyle ilgileniyorum, sokakları renklendiriyorum. İyi kızım güzel, peki polis ne diyor bu işe? Ben diyorum işte yüz lira bir yaptırımı var, suç olarak geçmiyor sadece çevreye zarar vermektan yüz lira para cezası ödüyorsun. Peki dedi içeriye girme durumun falan oluyor mu? Hayır baba olmuyor. İyi kızım o zaman yap dedi, sen istiyorsan yap dedi. Kardeşimde yapıyor. Annemle babam gittiler ben ve kardeşimin duvarının önünde fotoğraf çekildiler mesela öyle bakıyor ailem (Mrs. ROEY, 20).

Grafiti gençliğinin benimsediği ortak değer ve normlar dışında geliştirdiği ortak bir dil de bulunmaktadır. Grafiti yazarları cross atmak, bombing, 'tag'lemek gibi grafitiyle ilgili kelimeler kullanmaktadırlar. Bu kelimeler çoğunlukla İngilizce kökenlidir. Onlar kendi aralarında konuşurken, kamusal alan haricinde, birbirlerine mahlaslarıyla hitap etmektedir. Öyle ki, grafiti yazarlarının kendi aralarında geliştirdikleri dilin, grafiti kültürü dışındaki kişiler tarafından anlaşılmasının güç olduğu söylenebilir. Nitekim görüşme yapılan grafiti yazarları grafiti kültüründe sıklıkla kullanılan kelimeleri şu şekilde dile getirmektedirler:

Boş duvar olduğu zaman diyoruz ki bombalayalım. Bombalamak tabiri çok fazla vardır bizde. Yani oraya bir ilk gözlem yapılır, ondan sonra bombalanır. Yani orayı anında boyamak ve ayırmak (DİSC, 30).

Check etmek; bir tane check eden arkadaşımız var onun amacı kontrol etmek. Boyamız olmadığında biz ruluyla da yazıyoruz, buna da rulluk deniyor. Line; çizgi. Fiiling; iç boyama. Highlight; içinden çektiğimiz parlatmalar, beyazlıklar. Bunny; grafiti yapan kız writer. Toy; grafitiye yeni başlayan insana toy denir (Mr. ROEY, 20).

Bir grafitici trenin komple vagonunu kapattıysa ona whole train denir. Train line vardır; metronun olsun, trenlerin olsun geçtiği yol üzerindeki duvarlara train line denir (RONEN, 21).

Grafitiye özgü terimler var. Daha çok İngilizce terimler ama grafitiyle iç içe girmiş terimler. Mesela biz background deriz arka plana. Mesela daha old school daha eski grafiticiler bulut tabirini kullanır. Bulut yani arka plan (Mrs. ROEY, 20).

Grafiti alt kültürünün önemli belirleyicilerinden bir tanesi de giyim tarzı ve saç şekilleridir. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle grafiti kültürüne mensup gençlerin bol/salaş ve spor giyindikleri söylenebilir. Bol pantolonlar, bol t-shirt'ler, 'cap'ler (hip hop şapkaları) vb. kıyafet ve aksesuarlar, yani hip hop tarzı giyim, grafiticilerin giyimlerinin karakteri.

teristik özelliklerindedir. Hip hop tarz yerine spor tarzda giyinen grafiti yazarları da bulunmaktadır. İlegal grafiti yapanlar spreyci boyalarını saklayabilmek için özellikle bol giyindiklerini, üzerlerinde kapşonlarının ve sırt çantalarının olmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Giydikleri ayakkabıların ise spor ve rahat olmasını tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Saç şekillerinde ise rasta saç modeli dikkatimizi çekmiştir. Görüşme yapılan gençlerde rasta saç tarzı kullananlara rastlanmış, grafiticiler arasında rasta saç kullanımının yaygın olduğu öğrenilmiştir. Grafiti yazarları, grafiticilerin giyim tarzı ve saç şekillerine ilişkin şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Grafiticiler mesela kafasına cap takar, kolunda bandanayla gezer ya da atıyorum uzun bol x-large ya da xx-large t-shirtler giyer, baskılı t-shirtler giyer. Mesela t-shirtlerin üstünde tagler vardır, semboller vardır; mesela genelde mikrafon, radyo ya da spreyci kutusu (BORN, 17).

Bir ortama girdiğimde ben bunlar evet bunlar writerdir diyebiliyorum. Neden? Çünkü onun giyim tarzına bakıyorum; biraz daha bol giyinirler, capler, işte takılar daha farklıdır, saçlar rasta. Mesela şu an benim saçım rasta, şey Mr. ROEY'in de saçını rastaydı (Mrs. ROEY, 20).

Gençlerin dinledikleri müzik türü, onların yaşam tarzını önemli ölçüde yansıtmaktadır. “Gençlik alt kültürlerini farklılaştıran en somut gösterge onların müzik beğeni düzeyleri ile yaşama biçimlerinin görünür örnekleridir” (Doğan, 1994, s.47). Grafiti yazarlarının tamamı rap müzik dinlemektedirler. Grafitinin hızlı, heyecanlı ve rekabetçi bir yapısı vardır. Gençler grafitinin bu kimliğini en iyi yansıtan müzik türünün rap olduğunu düşünmektedirler. Grafiticiler arasında rap müziğin yaygın olmasında grafiti ve rap müziğin hip hop geleneğinden gelmesinin etkisi vardır: “Grafiti denince direk aklıma rap gelir; hip hop kültürü” (ROSK, 20).

Grafiti yazarlarının öncelikli tercihleri rap olmakla birlikte r&b de dinlemektedirler. Kimi zamanlar da Anadolu rock, elektro, house müzik, türkü ve özgün müzik dinlediklerini belirten grafiticiler bulunmaktadır.

Gençler boş zamanlarında çeşitli aktiviteler yapmaktadırlar. “Gençlik alt kültürü, gençlerin giyim, müzik, dans vb. konularda hoşlandıkları şeyleri kendi grupları içinde yerine getirmelerine olanak tanımaktadır” (Burcu, 1997, s.79). Grafiti gençliği boş zamanlarını çoğunlukla grafiti yaparak değerlendirmektedir. Ancak gençlerin grafiti yapmak için sokağa çıkmaları, onların grafiti boyalarının olup olmamasıyla yakından ilgilidir. Boyaları olmadığında yanlarına marker kalemlerini alıp sokaklarda tag atmaktadırlar. Sokağa çıkmadıklarında evde blackbook'larına sketch çizerek vakit geçirmektedirler. Kimi gençler, grafiti dışında boş zaman etkinlikleri olarak rap yaptıklarını ya da break dance yaptıklarını belirtmektedirler. Grafiti, rap, break dance bunların hepsi hip hop kültürünün bir dalı olduğundan birbirleriyle karşılıklı etkileşim halindedir. Gençler duygularını grafiti yaparak duvara yansıtabilirken, kimi durumlarda duvara yansıtamadıkları duygularını rap yaparak ya da dans ederek dışa vurabilmektedirler.

Kitap okuma durumlarına bakıldığında, gençler kitap okumayı sevdiğini ifade etmektedirler. Okumayı tercih ettikleri kitapların daha çok polisiye, tarihi, felsefi ve sanatla ilgili kitaplar olduğunu söylemektedirler. Aralarında mizah dergisi ya da çizgi roman okumayı sevdiğini belirtenlerde vardır. Grafiti gençliği arasında sosyal medyayı etkili kullanmak önemlidir. Grafiti yazarları sosyal medya aracılığıyla kendi çalışmalarını internet ortamında sergileyebilmekte, diğer grafiti yazarlarının yapmış oldukları çalışmalarını izleyebilmekte, farklı şehirlerden grafiticilerle tanışıp arkadaşlıklar kurabilmekte ve yurt içinden veya yurt dışından hayranı oldukları grafiti gruplarını takip edebilmektedirler. Ancak sokaklar, onların esas olarak tanınır olmasını ve ün kazanmasını sağlamaktadır. Onlar sokaklarda sadece grafiti ile uğraşanlara değil toplumun her kesimine ulaşma imkânına sahip olabilmektedirler. Sokaklar onların sosyal medyası haline gelmektedir: “İnsanlar like'ı önemserken instagramda beğeniyi önemserken, biz sokaktaki beğeniyi önemsiyoruz. İnsanların duvardaki beğenisini önemsiyoruz” (Mr. ROEY, 20).

Grafiti yazarlarının toplanma mekânları özü itibarı ile sokaklardır. Kimi kentlerde Mr. ROEY'in belirttiği gibi, grafiti malzemeleri satan dükkanlar bulunabilmekte, grafiticiler bu tür mekanlarda da bir araya gelebilmektedirler. Denizli'de ise grafiti malzemesi satan bir mekân olmadığından Denizli grafiti gençliği genellikle sokaklarda bir araya gelmektedir. Alışveriş merkezlerine gitmeyi sevmemektedirler. Nitekim görüşülen gençler toplanma mekânlarına ilişkin şu ifadelerde bulunmaktadır:

Biz genelde alışveriş merkezlerinde falan değil, sokaklarda buluşuruz. Kendi grafitilerimizin önünde buluşup mesela orda grafitime bir şey olmuş mu, duvar parçası düşmüş mü ya da gelip birisi üstüne bir şey yapıp savaş başlatmış mı? Bunlara bakmak için genelde grafitilerin bulunduğu noktalara çok fazla gideriz (BORN, 17).

Biz sokaktayız, biz köşebaşındayız veya parklardayız. Ya köşede acapella atarız veya parkta otururuz. Zaten hep boyuyoruz, sokaktayız kendimizi özgür hissettiğimiz yer orası (BANE, 18).

Grafiti gençliği için sokaklar, Henri Lefebvre'nin (1989) kullandığı şekliyle "mekân üretme" (production of space) anlamında son derece önemlidir (akt. Kaya, 2008, s.476). Şehrin her yerine imza/tag atmak, riskli yerlere grafiti yapmak, köşebaşlarında ve parklarda bir araya gelip arkadaşlarıyla sohbet etmek, otorite sahiplerinin alanlarının aksine, kendilerine ait bir sosyal mekân yaratmak için gençlerin başvurdukları davranış biçimleridir (Kaya, 2008, s.476).

Denizli grafiti gençliğinin alt kültürel özelliklerini irdeledikten sonra, beklenti ve sorunlarına değinmek yerinde olacaktır.

Grafiti Gençliğinin Beklenti ve Sorunları

Grafiti yazarlarının iş yaşamlarına, eğitimlerine ve grafiti kariyerlerine ilişkin olmak üzere beklentileri bulunmaktadır. Grafiti yazarlarının üçü çalışmakta, diğerleri ise öğrencidir. Çalışan grafiti yazarları iş hayatlarında başarılı olmayı beklemekte, üniversite okuyan gençler okullarını bitirip kendi alanlarında ilerlemeyi düşünmektedirler. Lise ve üniversiteye hazırlık öğrencileri ise güzel sanatlar fakültesini kazanmak istemektedirler. Gençlerin grafitiye ilişkin beklentilerine bakıldığında grafiti piyasasında tanınır olmak ve herkesin saygı gösterdiği bir grafiti yazarı olan TURBO gibi olmak istemektedirler.

Grafitide en iyilerinden olmak isterim. TURBO'ya nasıl saygı duyuluyorsa bir gün ROEY denildiğinde de o saygının oluşmasını isterim. Şu an mesela bizden küçük writerlar var mesela onlar bize bir saygı duyuyor bu bile çok hoşuma gidiyor. İlerde hani bir TURBO olabilirsem ne mutlu bana (Mrs. ROEY, 21).

Denizli grafiti gençliğinin kendi grafiti kariyerlerine ilişkin beklentileri olduğu kadar, Denizli grafitisine dair de beklentileri bulunmaktadır. Onlar grafiti piyasasında Denizli'nin adını üst sıralara çıkarmak, diğer kentlerde Denizli grafiticilerinin isimlerinin bilinmesini ve Denizli grafitisine saygı duyulmasını istemektedirler.

Grafiti yazarları grafitinin gençler için faydalı olduğunu düşünmektedirler. Görüşme yapılan gençler sıklıkla grafiti sayesinde kötü alışkanlıklara yönelmediklerini, grafiti boyaları alabilmek için para biriktirdiklerini bu sayede tutumlu olmayı öğrendiklerini dile getirmektedirler. Onlar daha çok gencin, eğer ki yetenekleri varsa, grafitiyle ilgilenmesini, grafitinin toplum tarafından olumlu olan yanlarının görülmesini beklemektedirler.

En azından kötü şeylerden uzak durdum. Sanırım paramı çarçur etmek yerine daha düzgün kullanmayı öğrendim. İnsanlar çok mesela parayı nereye harcayacaklarını bilemedikleri için uyuşturucuya, alkole, kumara harcayanlar var. Ki okuduğum okulda kötü bir okuldu, belki bende öyle olabilirdim. Ama bence grafiti beni bunlardan ayırdı yani korudu. Oyalanacak, uğraşacak bir şeylerim vardı. Yani gece grafiti yapıyorsam gündüz mesela defterime sketch atıyordum vakit geçiriyordum (RONEN, 21).

Benim gelecekte beklediğim gençlerin grafitiye daha iyi bakmaları, kötü alışkanlıklardan uzak durup grafiti yapmaları. Sokağına gelip onun uyuşturucu sattığı yerde, zehir sattığı yerde grafiti yapanları görüp, uyuşturucu satmayı bırakıp, grafitiye başlayan insanlar bile var (BORN, 17).

Grafiti gençliğinin sorunlarına bakıldığında ise gençlerin öncelikli sorunu grafiti boyalarının pahalı olmasıdır. Türkiye’de grafiti boya üretilememekte, dışarıdan ithal edilmektedir. Dolayısıyla fiyatlar dolar üzerinden belirlenmektedir. Doların yükselmesi, boya fiyatlarının yükselmesi anlamına gelmektedir.

Bence en büyük sorun maddiyat ya. Şu sıralar boya fiyatı çok arttı mesela on iki liradan şu an otuz liraya geldi. Astarla yapan arkadaşlarım var sprey boya alamadığı için (ROSK, 20).

Grafiti yazarları, yaptıkları grafitiler beğenildiği ve toplum tarafından onay gördüğü zaman memnun olduklarını, kendi yaptıkları grafitilerin önünde insanların fotoğraf çekilmesinden mutlu olduklarını belirtmektedirler. Toplumda grafitiyi beğenenler olduğu kadar, grafitiden hoşlanmayanlar da bulunmaktadır. Grafiti yazarlarının maddiyattan sonra gelen sorunları, grafitiye ve grafiticilere karşı ön yargıların olmasıdır. Grafiti yazarları kendilerinin çoğu zaman anlaşılmadığı, yaptıkları grafitilerin toplum tarafından sanat olarak görülmediği konusunda serzenişte bulunmaktadır. Onlara göre, grafiti bir sanattır. İlegal grafiticiler kamusal alanlara izinsiz bir şekilde grafiti yaptıkları için, kuralları ihlal etmiş olurlar. Bu durumda izinli ya da izinsiz grafiti yapan grafiticiler, kurallardan sapan, sapkın davranışta bulunan kişiler olarak toplumun bazı kesimleri tarafından etiketlenilebilir. Yani grafiticiler, Becker’ın (2013, s.23) ifade ettiği gibi, “özel bir kişilik türüne sahip olarak görülebilir; ya da toplumsal grubun biat ettiği kurallar çerçevesinde yaşamak konusunda güvenilmeyecek biri olarak değerlendirilebilir. Kuralı ihlal eden kişi haricî olarak algılanır”.

Görüşme yapılan grafiti yazarları, grafitinin siyasi bir eylem olmadığını ve grafitiyi politik bir araç olarak kullanmadıklarını belirtmektedirler. Günümüzde duvara yapılan yazı ya da resimleri içeriğine bakmadan siyasi yazılamalar olarak görenler bulunmaktadır. Türkiye’de 80’ler ve 90’larda politik amaçlı duvar yazılamaları yapılmaktaydı. O dönemlerden günümüze, duvara yapılan yazı ya da resimlere karşı bir ön yargı bulunmaktadır. O kadar ki, grafitileri siyasi amaçlı yazılamalar ve grafiticileri de siyaset yapan gençler ya da ‘anarşist’ gençler olarak niteleyenler olabilmektedir. Grafiti yazarları grafitinin siyasetle anılmasından rahatsızlık duyduklarını belirtmekte, içlerinden biri hariç diğer hepsi siyaseti sevmediklerini sıklıkla dile getirmektedirler:

Siyasetten nefret ediyorum. Grafiti siyaset değildir, sanattır (RONEN, 21).

Ben grafiticiyim. Ben sağcı veya solcu değilim. O yüzden toplumdaki bu algının, bu mentalitenin yıkılması lazım (Mr. ROEY, 20).

Ön yargılar çok fazla. Siyasi olaylarda insanlar duvarlara yazı yazıyorlardı siyasi içerikli. Bu zamanımıza kadar gelen, insanların bilinçaltında kalan; ben bir şey yapacağım da sen oraya ne yapıyorsun? Siyaset mi yapıyorsun? Yoksa siyasi içerikli şeyler mi yazıyorsun? Yazma git buradan dediler. Arkamdan bir şey attıkları, sopayla kovaladıkları çok oldu. İnsanların ön yargısı var (ROSK, 20).

Grafitici gençlerin grafitiye ilişkin maddiyatla ilgili, grafiti ve kendilerine yönelik ön-yargıların olması ile ilgili sorunlarının dışında bir diğer önemli sorunları grafitinin yasak olması ve grafiti yapacak yer bulamama sorunudur. Gençler çalışmalarını yapabilmek için kendilerine yer temin edilmesini beklemekte, ancak bu talepleri karşılık bulamamaktadır. Görüşme yapılan grafiti yazarları yer sorunuyla ilgili şöyle serzenişte bulunmuşlardır:

Grafiticinin sorunları; yani boyamak istediğinde bir yer bulamaması. Bizim durumumuzu iyice kısıtlıyorlar. Bize herhangi bir yer vermiyorlar. Şurayı boyayabilirsiniz, işte bunu temizleyin tekrardan boyayın diye bir bölge vermiyorlar. Sıkıntımız hiçbir şekilde bulamıyoruz boyayacak bir yer veya çalışma yapacak bir yer bulamıyoruz sıkıntımız bunlar (DİSC, 30).

Yasak bir şey yapıyoruz, bunun da bilincindeyiz. Keşke yasak olmasa her yer boyanabilse (AHES, 29).

Gri, asık suratlı bomboş duvarlar var, buralar için neden izin vermiyorlar ki. Keşke iznimiz olsa da o duvarlara bizde sanatımızı, grafitimizi yapabilesek (TEAT, 15).

Denizli grafiti gençliğinin bir diğer sorunu ise, grafiti piyasasında üst noktalara gelmiş kimi grafiti yazarlarının diğer grafiti yazarlarıyla iletişim kurmak ve bilgilerini paylaşmak istememeleridir. Görüşme yapılan yazarlar grafitiyi aynı zamanda bir “ego savaşı” olarak tabir etmektedirler. Grafiti gençliği arasında her ne kadar alt kültürel bağlar olsa da tanınır olma/ünlü olma dürtüsü onları rekabete sürükleyebilmekte, ego tatmini için grafiti yapabilmektedirler.

Sonuç

Bu araştırmada grafiti alt kültürünün sosyolojik olarak bir değerlendirmesi Denizli kent örneğinden hareketle yapılmaya çalışılmıştır. Grafiti gençliğinin toplumsal özellikleri, kentte grafiti yapma şekilleri, grafitiyi algılama biçimleri, beklenti ve sorunları, bu gençleri grafitiye yönelten etkenlerin neler olduğu derinlemesine görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen verilerden hareketle ortaya konulmuştur. Alt kültürü grafiti üzerinden betimleyen bulgulardan Denizli grafiti gençliğinin grafiti yapan akranlarla birlikteliklerinin onların sosyalleşmesine katkıda bulunduğu, yeni katılan üyelerine grafitiye özgü norm ve değerleri aktararak grafiti kültürünü devam ettirdiği, boş zamanlarını değerlendirme şekilleri, kendi geliştirdikleri normları ve iletişim tarzları, buluşma mekânları, giyim tarzları, dinledikleri müzik gibi alt kültürel kodlarla kendilerine özgü yaşam tarzı inşa ettikleri, bu haliyle bir alt kültür grubu özelliği taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Denizli grafiti gençliği aralarında bir yaş hiyerarşisinin olduğu, erkek egemen bir görünüme sahip, alt orta sınıfa mensup ailelerden gelen gençlerden oluşmaktadır. Denizli grafiti gençliği içinde güzel sanatlar fakültesinde okuyan ve güzel sanatlara hazırlanan öğrencilerin olması grafiti yapan gençlerin sanata olan yatkınlıklarını göstermektedir. Yapılan derinlemesine görüşmeler, gençlerin üniversitede okudukları ya da okumak istedikleri bölümde grafitinin önemli bir etkisinin olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, gençler grafitici olmak sayesinde, “özel bilgi ve yetenekler geliştirir. Bu etkinlikler yoluyla, formel eğitim alanında da kullanılabilecek ve Bourdieu’nün deyimiyle kültürel sermayeye dönüştürülebilecek yetenekler edinirler” (Spatscheck, 2014, s.103).

Grafiti yazarları var olduklarını göstermek, duygularını dışa vurmak, bir şeylerle meşgul olmak, haz duymak gibi etkenlerle grafitiye yönelmektedirler. Derinlemesine görüşmeler, grafiti yazarlarının manevi tatmin sağlamak için daha çok izinsiz grafitiye yöneldiklerini, maddi kaygıları öne çıktığında ise legal grafiti yaptıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Çeşitli motivasyonlarla izinli ya da izinsiz olarak grafiti ediminde bulunan gençler, bu sayede gündelik yaşamın sıradanlığı ve monotonluğundan kısa bir süre uzaklaşıp, nesnel zaman yerine kendi yarattıkları zamanı deneyimlemektedirler. Onlar kent sokaklarında ve kentin işlek caddelerinde yaptıkları grafitilerle kent mekânlarını yeniden üretirken, diğer grafiti yazarları ve kent bireyleri ile iletişim kurabilmektedirler.

Grafiti yazarları grafitiyi duyguların dışa vurumu olarak tanımlamakta, grafitiyi bir sanat olarak algılamaktadırlar. Gençlerin grafitiyi baş kaldırı olarak yapmadıkları ortaya çıkmaktadır. Alt kültürler sembolik bir direnişi temsil ederler. Denizli grafitisinde, gençler farkında olmasalar da sembolik bir direniş sergilerler. Kentte grafiti yapabilmek için alan mücadelesi vermeleri bunun bir göstergesidir.

Grafitinin, gençlerin sosyalleşmesine katkısının olduğu görülmektedir. Grafiti yazarlarının aralarında geliştirdiği bir sosyal ağ bulunmaktadır. Denizli'deki grafiti yazarları kendi aralarında ve diğer kentlerdeki grafiticilerle iletişim halindedirler. Gençler, kendi yaş gruplarının mensubu olduğu grafiti alt kültüründe, Bourdieu'nun dikkati çektiği bir diğer sermaye türü olan 'sosyal sermaye' edinebilmektedirler. "Akranlarla ve sosyal ağlarla aktif iletişim yoluyla, karşılıklı tanıma, destek ve gelişim süreçleri katılımcıların sosyal sermayesini artırır" (Spatscheck, 2014, s.103).

Kimi mülk sahipleri mekânlarına grafiti yaptırmak istemekte, bunun için grafiti yazarlarına ulaşmakta ya da grafiti yazarları mekân sahipleriyle kendileri irtibata geçmektedir. Grafiti yazarları boş zamanlarında para karşılığında bu mekânlara grafiti yapmaktadırlar. Böylelikle grafiti yeteneklerini 'ekonomik sermaye'ye dönüştürmektedirler.

Toplumda grafiticilere karşı ön yargılar vardır. Bu ön yargılar gençlerin yaptıkları grafitilerin siyasi bir eylem olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ön yargıların yıkılması için grafitinin topluma tanıtılması ve gençlerinde grafitiyi yasal yollardan yapması gerekmektedir.

Bu araştırma, gençlerin grafitiyi sevdiklerini, grafitinin gençlerde tutkuya dönüşebildiğini göstermektedir. Grafiti gençliğinin önemli bir kısmı izinsiz olarak grafiti yapmakta; erk sahipleriyle grafitici gençler arasında alan mücadelesi ortaya çıkmaktadır. Bu mücadeleyi uzlaşmaya çevirmek mümkündür. Belediyeler ile gençler işbirliğine gidebilirler. Belediyeler gençlere daha çok yasal duvar temin ederek, onların legal grafitiye yönelmelerini sağlayabilirler. Ayrıca kentte yer alan trafoların grafiti yazarları tarafından boyanmasına izin verilirse kent gri-likten arındırılıp renklendirilir. Böylelikle gençlerin izinsiz olarak grafiti yapmalarının önüne geçilebilir ve daha güzel ve mutlu bir kent görünümü elde edilebilir.

Grafiti yazarları grafitiyle uğraşmalarının kendilerini kötü alışkanlıklardan uzak tuttuğunu görüşmelerde sıklıkla dile getirmektedir. Grafiti, gençlerin hayal güçlerini kullanmalarına olanak vermektedir. Görüşmeler grafitinin gençlerin sanata olan yatkınlıklarının farkına varmalarını ve çizim yeteneklerinin artmasını sağladığını göstermektedir. Bu bağlamda Belediyeler gençlerin ilgisini çeken grafiti etkinlikleri düzenlemeli, grafiti eğitiminin verildiği kurslar açarak gençlerin sanatsal faaliyetlerde bulunmalarını sağlamalıdır. Ayrıca grafitici gençler ile okullar işbirliği yapmalıdır. Böylelikle grafiti yazarları izinsiz grafitiler yapmak yerine okul bahçelerinin duvarlarını grafitilerle süsleyebilirler ve okul bahçelerini daha renkli ve çocukların ilgisini çeken bir hale dönüştürebilirler.

Kaynakça

- Akcan, F. (2011). *Dağcılık alt kültürü: semboller, anlamlar, kimlikler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Avramidis, K. & Drakopoulou, K. (2015). Moving from urban to virtual spaces and back: Learning in/from signature graffiti subculture. P. Jandrić and D. Boras (Eds). *Critical learning in digital Networks*, 133-160. New York: Springer.
- Becker, H. (2013). *Hariciler (Outsiders)* (Ş. Geniş ve L. Ünsaldı, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık,.
- Bowen, T. (1999). Graffiti art: A contemporary study of Toronto. *Studies in Art Education: A Journal of Issues and Research*, 41(1), 22-39.
- Burcu, E. (1997). *Çıracık ve kalfa gençlik altkültür grubu hakkında sosyolojik bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Çoban, F. (2013). "Riot Is Not Diet": Berlin Örnek Alanında Kadın Grafiticiler. *Fe Dergi*, 5(1), 76-87.
- De Certeau, M. (2009). *Gündelik hayatın keşfi I; Eylem, uygulama, üretim sanatları* (L. Arslan Özcan, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Doğan, İ. (1994). *Bir altkültür olarak Ankara Yüksel Caddesi gençliği*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ehrlich, D. & Ehrlich, G. (2007). Graffiti in its own words. *New York Magazine*. Erişim Tarihi: 08.11.2018 <http://nymag.com/guides/summer/17406/>
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hebdige, D. (1988). *Gençlik ve altkültürleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=7738> Erişim tarihi: 06.09.2019
- <https://www.uplifers.com/turkiyenin-ilk-graffiti-efsanesi-turbo-ile-graffiti-sanati-ve-hiphop-kulturu-uzerine/> Erişim Tarihi: 10.11.2018
- <http://www.uzmantv.com/graffiti-yapmak-suc-mudur> Erişim tarihi: 10.11.2018
- Hughes, M. (2009). *Street art & graffiti art: Developing an understanding*. (Unpublished Master's Theses). Georgia State University.
- İnal, İ.G. (2011). *Graffiti sanatının belgesel sinemadaki yansımaları "duvarın sesi"*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Jenks, C. (2007). *Altkültür toplumsalın parçalanışı* (N. Demirkol, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jöntürk. (2003). *Bir gençlik çılgılığı hiphop kültürü*. İstanbul: Akyüz Yayın Grubu.
- Kaya, A. (2008). Rap pedagojisi aracılığıyla eleştirel bir eğitim yöntemi: Alman-Türk hip-Hop gençliği. N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (Der.). *Türkiye'de gençlik çalışması ve politikaları*, 459-480. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lachmann, R. (1988). Graffiti as career and ideology, *The American Journal of Sociology*, 94(2), ss. 229-250.
- Lewisohn, C. (2008). *Street art: The graffiti revolution*. New York: Abrams.
- Maffesoloni, M. (1996). *The time of the tribes* (D. Smith, Çev.). Londra: Sage Publications.
- Perasović, B. (2014). 'Güncel bağlamda gençlik kültürü kavramı'. V. Yılmaz ve D. Bahçeci (Der.). *Gençlerin siyasi katılımı*, 89-98. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları – No: 6.
- Reisner, R. ve Weschsler, L. (1992). *Dünya tosunlarından duvar yazıları antolojisi* (B. Çorakçı, Çev.). İstanbul: Yılmaz Yayınları.
- Samancıoğlu, Z.C. (2014). Türkiye'nin ilk Graffiti efsanesi Turbo ile Graffiti sanatı ve Hip-hop kültürü üzerine. Erişim Tarihi: 10.11.2018, <https://www.uplifers.com/turkiyeninilkgraffiti-efsanesi-turbo-ile-graffiti-sanati-ve-hiphop-kulturu-uzerine/>
- Spatscheck, C. (2014). Toplum ve gençlik kültürleri - Gençlik çalışması için yorumlar ve sonuçlar. Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (Der.). *Gençlik çalışmaları tarihi*, 99-113. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları – No: 4.

Türkmen, M. E. Grafiti yapmak suç mudur? Erişim tarihi: 10.11.2018, <http://www.uzmantv.com/graffiti-yapmak-suc-mudur>.

Üzüm Tan, M. (2010). *Kentli gençlik ve sokak kültürüne sosyal antropolojik bir yaklaşım: Grafiti ve sokak kültürü*. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yaman, Ö.M. (2013). *Apaçi gençlik*. İstanbul: Açılımkitap.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
